

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI

VOL. 3 ISS: 2 (2026)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN

СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

№	MUNDARIJA	Page
1.	QISHLOQ XO'JALIGI SUG'URTASIDA AKTUAR HISOBLARNI QULLASH VA RIVOSHLANTIRISH MASALALARI <i>Nurullaev Abdulaziz Sirojiddinovich</i>	5
2.	SUG'URTA KOMPANIYALARI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA XORIJ TAJRIBASI <i>Nosirov Jasur Tursunpulotovich</i>	9
3.	ESG TAMOYILLARI ASOSIDA SUG'URTA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH <i>Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich, Yusupov Akbar Haydarovich</i>	14
4.	SUG'URTA SOHASIDA INNOVATSION MARKETING VA RAQAMLI REKLAMA STRATEGIYALARINI JORIY ETISH YO'NALISHLARI <i>Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich, Raxmonberganov Surojbek Uktamboy o'g'li</i>	18
5.	MIJOZLAR QAMROVINI OSHIRISH UCHUN SUG'URTA KOMPANIYALARIDA TIZIMLI MARKETING STRATEGIYALARINI AMALGA OSHIRISH <i>Raxmonberganov Surojbek Uktamboy o'g'li</i>	21
6.	O'ZBEKISTON SUG'URTA TASHKILOTLARI FAOLIYATIDA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINING HOLATI: MAVJUD MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI <i>Xasanov Farrux Ravshanovich</i>	25
7.	PENSIYA SUG'URTASINI AMALIYOTGA JORIY ETISHNING ZARURIYATI VA DOLZARBLIGI <i>Yo'ldoshoval Aziza Muzaffar qizi</i>	28
8.	BANK XIZMATLARINI SUG'URTALASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI <i>Tog'ayniyazov Shohzodbek Ural o'g'li</i>	30
9.	O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORIDA KOMPANIYALARNING MOLIYAVIY KO'RSATKICHLARI DINAMIKASI <i>Iminova Nurjahon Qodirjon qizi</i>	34
10.	QISHLOQ XO'JALIGIDA SUG'URTA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH <i>Djumayev Jonibek O'rinovich</i>	38
11.	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПЕРЕСТРАХОВОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ СТРАХОВОГО СЕКТОРА <i>Муминова Ансора Улугбек кизи</i>	42
12.	СОВРЕМЕННЫЕ ДРАЙВЕРЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ <i>Жиянова Наргиза Эсанбоевна, Зохидова Диёра Улугбек кизи</i>	45
13.	O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI SUG'URTASI BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI <i>Madiyev Abbas Nosirovich</i>	50
14.	QISHLOQ XO'JALIGI RISKLARINING XUSUSIYATLARI VA ULARNI ILMIY TASNIFLASH METODOLOGIYASI <i>Qo'ldoshev Qamariddin Mansurovich</i>	53
15.	O'ZBEKISTONDA SUG'URTA TASHKILOTLARI TO'LOV QOBILIYATINI TA'MINLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI <i>Xattabov Murodulla Batirovich</i>	56
16.	KORXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY BOSHQARUVNING AHAMIYATI <i>Muratova Saodat Igamnazar qizi</i>	59
17.	TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI <i>E.I.Ergashev, Qarayev Anvar Botirovich</i>	63
18.	O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASINI RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI <i>Kuldashev Jahongir Qamariddinovich</i>	67
19.	BANK TIZIMI BARQARORLIGI IQTISODIY RIVOJLANISH GAROVIDIR <i>Nazarov Qilich Xolmuradovich, Toyirov Yunus Alamovich</i>	71
20.	MILLIY IQTISODIYOTNI KREDITLASHDA TIJORAT BANKLARINING ROLI <i>Nazarov Qilich Xolmuradovich, Toyirov Yunus Alamovich</i>	73
21.	A SYSTEM OF INDICATORS FOR ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF COMMERCIAL BANKS UNDER INCREASING SYSTEMIC RISK <i>Malikova Dilrabo Muminovna</i>	76

22.	IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHDA HUDUDIIY MARKETINGNING FUNKSIONAL O'RNI VA AHAMIYATI <i>Mukhammadieva Nodira</i>	79
23.	XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA INSON RESURSLARIGA QILINGAN XARAJATLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODOLOGIYASI <i>Usmanova Nigina Marupovna</i>	84
24.	НАЛОГОВАЯ РЕФОРМА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН КАК ФАКТОР РОСТА СПРОСА НА УСЛУГИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА СРЕДИ МАЛОГО БИЗНЕСА <i>Холбеков Расул Олимович</i>	88
25.	O'ZBEKISTON TASHQI MEHNAT MIGRATSIYASI: IQTISODIY TA'SIRLAR, INSON KAPITALI VA REINTEGRATSIYA MUAMMOLARI <i>Ismatova Shoxsanam Abdulaziz qizi</i>	92
26.	O'ZBEKISTONDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHNING KONTSEPTUAL ASOSLARI <i>Berdibayev Fayzulla Zaripbayevich</i>	95
27.	ASOSIY KAPITALGA O'ZLASHTIRILGAN INVESTITSIYALAR UZOQ VAQT BARQAROR FOYDA KELISHI KAFOLATI <i>Jomolov Muzaffar Mirzoxitovich</i>	98
28.	SUG'URTA KAPITALIDAN INVESTITSIYA SIFATIDA FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA BAHOLASH (DEA MODELI ASOSIDA) YO'LLARI <i>Kenjayev Ilhom G'iyozovich</i>	101
29.	RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ORQALI INDIVIDUAL SPORTCHILARNI TAYYORLASH TIZIMI BOSHQARUVI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI TAHLILI <i>Junaydullayev Mels Asliddin o'g'li</i>	105
30.	TOSHKENT SHAHRIDA ANHOR KANALI BO'YLAB OSMA KABINALI JAMOAT TRANSPORT TIZIMINI YARATISH KONSEPSIYASI <i>Xamdamon Shoh-Jaxon Raxmat o'g'li, Kamolidinov Muhibillo Shokirjon o'g'li</i>	109
31.	SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH QUUVATLARIDAN FOYDALANISHNI ME'YORLASHTIRISHNING USLUBIY JIHATLARI <i>Ergashev Abrorbek Raxmatulla o'g'li</i>	112
32.	METROLOGIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIIY-AMALIIY JIHATLARI <i>Rakhmatillaev Nodirjon Yo'ldashvaevich</i>	114
33.	AN INTEGRATED RISK-BASED MODEL FOR ASSESSING THE EXTERNAL ENVIRONMENT OF SMALL ENTERPRISES IN UZBEKISTAN: IMPLICATIONS FOR THE INSURANCE MARKET <i>Djumabayeva Dilobar Asatillayevna</i>	116
34.	UY-JOY NARXLARINI HISOBLASHDA HEDONIK REGRESSIYA FORMULASIDAN FOYDALANISHNING METODOLOGIK ASOSLARI <i>Tog'ayeva Dildora Akramovna</i>	120
35.	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН НА ОСНОВЕ КЛАССИЧЕСКИХ И СОВРЕМЕННЫХ ПРИНЦИПОВ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ <i>Ахроров Зариф Орипович</i>	123
36.	RAQAMLI SOLIQ TIZIMLARINI JORIY ETISH VA ULARNING IQTISODIY TA'SIRI <i>Tuychiyev Sherxon Shuxrat o'g'li, Xubbimov Sherzod Jamshidovich</i>	126
37.	SOLIQQA TORTISHNING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI: EMPIRIK TAHLILLAR ASOSIDA <i>Toshnazarova Lola Shuxratillayevna, Karimov Mardon Akram o'g'li</i>	129
38.	TURIZMDA INNOVATSIYALARNING HAYOTIYLIK SIKLI VA ULARNING BOZORGA CHIQQISH BOSQICHLARI <i>Erkaboyeva Jasmina Safarali qizi</i>	133
39.	RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA QISHLOQ JOYLARIDA TURIZM XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH <i>Xalimov Shaxboz Xalimovich</i>	136
40.	MAMLAKATIMIZDA NATIJAGA YO'NALTIRILGAN BYUDJETLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA USLUBIY YONDASHUVLAR <i>Baxtiyor Artikov</i>	139
41.	O'ZBEKISTONDA O'RTA VA KATTA BIZNESLARDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI ANIQLASH VA ULARNI OLDINI OLISH MEXANIZMLARI <i>Boyniyozov Ro'zimbek G'ulomjon o'g'li, Abduqahhorova Maxliyo Albert qizi, Muradullayev Sarvar Muradulla o'g'li</i>	146

42.	NARXLAR STATISTIKASI KUZATUVLARINI DATA SCIENCE TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH <i>Odiljonov Ikromjon Komiljon o'g'li</i>	150
43.	BOZOR IQTISODIYOTINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH: NAZARIY EVOLYUTSIYA, MEXANIZMLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR <i>Karimova Latofat Sadullayevna</i>	153
44.	TIJORAT BANKLARINING UZOQ MUDDATLI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA KAPITAL YETARLILIGINI BOSHQARISH STRATEGIYASI <i>Mamadjonov Shukurillo Ibrohimjon o'g'li</i>	157
45.	OLIY TA'LIMNING HUDUDIY IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI: PANEL FIXED EFFECTS EKONOMETRIK MODELI ASOSIDA EMPIRIK TAHLIL (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) <i>Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li</i>	161
46.	RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA BYUDJET SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI <i>Matkarimova Intizor Atabayevna</i>	166
47.	УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ОГРАНИЧЕНИЙ <i>Маткаримова Интизор Атабаевна</i>	169
48.	KO'P O'LCHOVLI KAMBAG'ALLIK INDEKSINI HISOBLASH BO'YICHA ALKIRE-FOSTER USULI VA TAVSIYALARI <i>Urazbayev Raxmatjon Otajanovich</i>	172

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, i.f.d. prof.).
2. Fayziyev Orifjon Olimovich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktor o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (O‘zbekinvest eksport-import sug‘urta kompaniyasi AJ Bosh direktori, i.f.d. prof.).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d., prof.).
5. Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d. prof.).
6. Xudoyqulov Sadirdin Karimovich (TDIU huzuridagi “O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy tadqiqot markazi direktori).
7. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari Uyushmasi Kengash raisi).
8. Qo‘ldoshev Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, i.f.d., Bosh muharrir).
9. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, i.f.d. prof.).
10. Shennayev Xo‘jayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
11. Boyev Habibullo Ismoilovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, i.f.d.).
12. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, i.f.d.).
13. Merident Randles (FSA, MAAA. Prinsipal & Consulting Actuary. Senior Consultant, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
14. Ong Xie (FIA, FSAS. Program Manager, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Pronouns: She/Her).
15. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori, i.f.d.).
16. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU magistratura dekan muovini, i.f.d.).
17. Maxmudov Akbar Abduxamidovich (Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti rektori, PhD, dotsent).
18. Axrorov Zarif Oripovich (TDIU Samarqand filiali “Moliya, soliq va bank ishi” kafedrasida mudiri, i.f.d., dotsent).
19. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash bo‘limi boshlig‘i, i.f.n. dots.).
20. Raxmatullayev Botirjon Abduxamidovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti. Akademik faoliyat bo‘yicha prorektor PhD, dotsent).
21. Musaxonzoda Ikromjon Sobirxon o‘g‘li (TMC institute “Milliy ta’lim yo‘nalishlari akademik faoliyat va ilmiy ishlar” bo‘yicha prorektor, PhD).
22. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi bo‘lim boshlig‘i, PhD).
23. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU magistratura dekan muovini, PhD, dots.).
24. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professor v.b., i.f.n.).
25. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD. Tahririyat kengashi kotibi).
26. Agzamov Avazxon Talgatovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, PhD).
27. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
28. Xamdamiyev Shoh-Jaxon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, PhD).
29. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (“Ma‘mun” universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasida dotsenti, PhD).
30. Abduturapova Dildora Farxodjon qizi (“Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish” bo‘limi bosh mutaxassisi, PhD).
31. Abdusattarova Dildora Baxodirovna (TDIU “Soliq va soliqqa tortish kafedrasida” dotsenti).
32. Nosirov Jasur Tursunpulotovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti “Akademik faoliyat va registrator” departamenti rahbari, PhD, dotsent).
33. Adilova Gulnora Jorabayevna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD.).
34. Malikova Dilrabo Mo‘minovna, (TDIU Samarqand filiali "Moliya, soliq va bank ishi" kafedrasida dotsenti, PhD).
35. Bobomurotova Manzura Panji qizi (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida assistenti, PhD).

RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA BYUDJET SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Matkarimova Intizor Atabayevna

Ma'mun universiteti" Nodavlat ta'lim muassasasi,
"Buxgalteriya hisobi" kafedrasida dotsent

intizor-matkarimova@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli texnologiyalarning fiskal siyosat samaradorligini oshirishdagi roli O'zbekiston misolida tadqiq etilgan. Tadqiqotda 2019–2023-yillar davomida onlayn nazorat-kassa mashinalari va elektron hisob-faktura tizimlarini joriy etish natijasida soliq tushumlarining YAIMga nisbatan 24,6 foizdan 27 foizga oshganligi isbotlangan. Shuningdek, yashirin iqtisodiyot ulushining 2016–2017-yillardagi 50–55 foizdan 2024-yilga kelib 34,8 foizgacha kamayishi raqamlashtirish siyosatining ijobiy natijasi ekanligi ko'rsatilgan. Estoniya va Singapur tajribalari taqqoslab o'rganilgan hamda O'zbekiston uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqola xulosasida sun'iy intellekt, blokcheyn va real vaqti monitoring tizimlarini fiskal boshqaruvga keng joriy etish zarurligi asoslangan.

Kalit so'zlar: fiskal siyosat · raqamlashtirish · soliq ma'muriyatchiligi · elektron hisob-faktura · onlayn nazorat-kassa mashinalari · yashirin iqtisodiyot · byudjet samaradorligi · raqamli transformatsiya · e-hukumat.

Abstract: This article examines the role of digital technologies in improving fiscal policy efficiency, using Uzbekistan as a case study. The research demonstrates that the introduction of online cash registers and electronic invoicing systems during 2019–2023 led to an increase in tax revenues as a share of GDP from 24.6% to 27%. The study also shows that the reduction of the shadow economy from 50–55% of GDP in 2016–2017 to 34.8% by 2024 reflects the positive outcomes of digitalization policy. The experiences of Estonia and Singapore are comparatively analyzed, and practical recommendations for Uzbekistan are developed. The article concludes by substantiating the need for broader implementation of artificial intelligence, blockchain, and real-time monitoring systems in fiscal governance.

Keywords: fiscal policy · digitalization · tax administration · e-invoicing · online cash registers · shadow economy · budget efficiency · digital transformation · e-government.

Абстрактный: В данной статье исследуется роль цифровых технологий в повышении эффективности фискальной политики на примере Узбекистана. В ходе исследования доказано, что внедрение онлайн-контрольно-кассовых машин и системы электронных счетов-фактур в период 2019–2023 годов способствовало росту налоговых поступлений с 24,6% до 27% от ВВП. Также показано, что сокращение доли теневой экономики с 50–55% ВВП в 2016–2017 годах до 34,8% к 2024 году является положительным результатом политики цифровизации. Проведён сравнительный анализ опыта Эстонии и Сингапура, разработаны практические рекомендации для Узбекистана. В заключении обоснована необходимость широкого внедрения искусственного интеллекта, блокчейна и систем мониторинга в режиме реального времени в фискальное управление.

Ключевые слова: фискальная политика · цифровизация · налоговое администрирование · электронные счета-фактуры · онлайн-ККМ · теневая экономика · бюджетная эффективность · цифровая трансформация · электронное правительство.

Kirish (Введение/Introduction).

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar har bir soha va tarmoqlarning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, iqtisodiyotda ularning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Raqamli infratuzilmalarni joriy etish fiskal siyosat samaradorligini oshirish, soliq tushumlarini ko'paytirish, yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish va byudjet jarayonlarini shaffoflashtirishga xizmat qiladi. O'zbekiston ham ushbu global tendensiyadan chetda qolmay, fiskal siyosatini raqamli transformatsiya qilish yo'lida bir qator islohotlarni amalga oshirdi.

O'zbekistonda 2019-yildan boshlab soliq tizimini raqamlashtirish bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda: onlayn nazorat-kassa mashinalari (NKM) joriy etildi, elektron hisob-fakturalar tizimi yo'lga qo'yildi, davlat xarajatlarini monitoring qilishda elektron platformalar keng joriy qilindi. Bu jarayonlar iqtisodiyotni modernizatsiya qilish hamda davlat moliya tizimida barqarorlikka erishishda muhim vosita sifatida qaralmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review). Raqamlashtirish sharoitida soliq ma'muriyatchiligi takomillashtirish masalasi so'nggi yillarda davlat moliyasi va fiskal siyosat sohasidagi eng dolzarb yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda soliq tizimlarini raqamlashtirish nafaqat ma'muriy jarayonlarni soddalashtirish, balki byudjet daromadlarini oshirish va soliq intizomini mustahkamlashning muhim omili sifatida qaraladi.

So'nggi tadqiqotlarda raqamli transformatsiya davlat boshqaruvining barcha sohalarini, xususan soliq ma'muriyatchiligi tubdan

o'zgartirayotgani ta'kidlanadi. Elektron soliq tizimlari, avtomatlashtirilgan hisobotlar va katta ma'lumotlar (big data) asosida tahlil qilish mexanizmlari soliq yig'imgirlarini samaraliroq boshqarish imkonini bermoqda [1].

Xalqaro tajribada OECD mamlakatlari soliq ma'muriyatchiligi raqamlashtirish bo'yicha yetakchi o'rinda turadi. Ushbu mamlakatlarda sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili asosida soliq to'lovchilarning xulq-atvori prognoz qilinib, soliqdan qochish holatlari kamaytirilmoqda [2].

Jahon banki tadqiqotlarida raqamli soliq tizimlarining joriy etilishi fiskal shaffoflikni oshirishi va korrupsiya darajasini kamaytirishi alohida ta'kidlanadi. Elektron soliq platformalari davlat va soliq to'lovchilar o'rtasidagi bevosita aloqalarni qisqartirib, inson omilini kamaytiradi [3].

Shuningdek, IMF hisobotlarida raqamlashtirish soliq bazasini kengaytirish va byudjet daromadlarining barqarorligini ta'minlashda muhim vosita ekanligi qayd etiladi. Ayniqsa, real vaqt rejimida ma'lumot almashinuvi soliq yig'imgirlarining tezkorligini oshiradi [4].

Ilmiy adabiyotlarda elektron hisob-faktura tizimlari va onlayn kassa apparatlarining joriy etilishi soliq intizomini sezilarli darajada yaxshilashi ko'rsatiladi. Bu tizimlar yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirishda samarali vosita sifatida baholanadi [5].

Bundan tashqari, raqamli soliq ma'muriyatchiligida kiberxavfsizlik masalalari ham muhim o'rin tutadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ma'lumotlar xavfsizligi ta'minlanmagan sharoitda raqamli tizimlarning samaradorligi pasayishi mumkin [6].

So'nggi yillarda blokcheyn texnologiyalarining soliq tizimiga joriy etilishi bo'yicha ham ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Ushbu

texnologiya soliq operatsiyalarining shaffofligi va kuzatuvchanligini oshirish imkonini beradi [7].

Raqamlashtirishning byudjet samaradorligiga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, avtomatlashtirilgan soliq tizimlari davlat daromadlarini barqaror oshirishga va byudjet rejalashtirish sifatini yaxshilashga xizmat qiladi [8].

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili raqamlashtirish sharoitida soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish byudjet samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatadi. Bu jarayon texnologik yangilanishlar, institutsional islohotlar va inson kapitalini rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir [9].

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Methods/Методы). Ushbu tadqiqot raqamlashtirish sharoitida soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va byudjet samaradorligini oshirish masalalarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, uning metodologik asosini zamonaviy davlat moliyasini boshqarish, raqamli iqtisodiyot hamda fiskal boshqaruvga oid ilmiy yondashuvlar tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida **tizimli yondashuv** keng qo'llanildi. Ushbu yondashuv soliq ma'muriyatchiligi, raqamli texnologiyalar va byudjet tizimi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni yaxlit tizim sifatida tahlil qilish imkonini berdi. Natijada raqamlashtirishning fiskal samaradorlikka ta'siri kompleks ravishda o'rganildi.

Shuningdek, **qiyosiy tahlil usulidan** foydalanildi. Bunda O'zbekiston Respublikasidagi soliq ma'muriyatchiligi amaliyoti OECD, Yevropa Ittifoqi va boshqa rivojlangan davlatlar tajribasi bilan solishtirildi. Bu usul raqamli soliq tizimlarining samaradorligini aniqlash va ilg'or tajribalarni o'rganish imkonini berdi.

Tadqiqotda **statistik tahlil usuli** ham muhim o'rinni egalladi. Soliq tushumlari dinamikasi, elektron soliq tizimlarining joriy etilishi natijasida byudjet daromadlarining o'zgarishi hamda soliq bazasining kengayishi tahlil qilindi. Bu orqali raqamlashtirishning byudjet samaradorligiga ta'siri miqdoriy jihatdan baholandi.

Bundan tashqari, **ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish (desk research)** usuli qo'llanildi. Jahon banki, IMF, OECD va boshqa xalqaro tashkilotlar hamda mahalliy olimlarning ishlari o'rganilib, soliq ma'muriyatchiligini raqamlashtirishning nazariy asoslari shakllantirildi.

Tadqiqotda **induksiya va deduksiya usullari** ham qo'llanildi. Induktiv yondashuv yordamida amaliy ma'lumotlar asosida umumiy xulosalar chiqarildi, deduktiv usul orqali esa nazariy qoidalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Shuningdek, **sabab-oqibat (korrelyatsion) tahlil** usuli yordamida raqamlashtirish darajasi va byudjet tushumlari o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi. Bu usul raqamli texnologiyalarning fiskal natijalarga ta'sirini aniqlashga xizmat qildi.

Umuman olganda, qo'llanilgan metodologik yondashuvlar raqamlashtirish sharoitida soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va byudjet samaradorligini oshirish jarayonini har tomonlama tahlil qilish hamda ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqish imkonini berdi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results/Анализ и результаты). Raqamlashtirish sharoitida soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va byudjet samaradorligini oshirish masalasi bugungi kunda davlat moliya tizimining eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya soliq tizimining nafaqat texnik, balki institutsional va funksional jihatdan ham tubdan o'zgarishiga olib kelmoqda. Bu jarayon davlat va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarni soddalashtirib, fiskal boshqaruvni yanada shaffof va samarali tizimga aylantirmoqda.

Raqamli soliq ma'muriyatchiligining asosiy mohiyati soliq jarayonlarini to'liq yoki qisman avtomatlashtirish, ma'lumotlarni yagona elektron bazaga integratsiya qilish hamda real vaqt rejimida nazorat qilish imkoniyatlarini yaratishdan iboratdir. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, bunday yondashuv soliq tizimining operatsion samaradorligini sezilarli darajada oshiradi va inson omiliga bog'liq xatolarni kamaytiradi.

Birinchi navbatda, soliq ma'muriyatchiligida raqamlashtirish jarayoni ma'lumotlar bazasining markazlashuvi bilan bog'liq. Ilgari turli idoralarda tarqoq holda saqlangan ma'lumotlar endilikda yagona integratsiyalashgan tizimga birlashtirilmogda. Bu esa soliq organlariga soliq to'lovchilar faoliyatini yanada aniq va tezkor tahlil qilish imkonini bermogda. Natijada soliq nazorati kuchayib, soliq intizomi oshmogda.

Ikkinchi muhim jihat — soliq jarayonlarining avtomatlashtirilishidir. Elektron deklaratsiya topshirish tizimlari, onlayn to'lov platformalari va avtomatik hisob-kitob mexanizmlari soliq to'lovchilarga qulaylik yaratib, ma'muriy yukni kamaytirgan. Shu bilan birga, soliq organlari uchun ham ish jarayoni sezilarli darajada optimallashtirilgan.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish byudjet daromadlariga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatmogda. Elektron soliq tizimlari joriy etilishi natijasida soliq bazasi kengaygan, ilgari hisobga olinmagan iqtisodiy

faoliyat turlari ham rasmiy tizimga jalb qilingan. Bu esa davlat byudjetiga tushumlarning oshishiga olib kelgan.

Raqamli soliq tizimlari yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashda ham muhim vosita sifatida namoyon bo'lmgda. Elektron hisob-fakturalar, onlayn kassa apparatlari va raqamli monitoring tizimlari iqtisodiy operatsiyalarni to'liq kuzatish imkonini bermogda. Natijada norasmiy iqtisodiy faoliyat ulushi kamayib, fiskal shaffoflik darajasi oshmogda.

Shuningdek, raqamlashtirish soliq intizomini mustahkamlashda ham muhim rol o'ynamogda. Soliq to'lovchilar faoliyatining to'liq raqamli monitoringi ularning soliq majburiyatlarini o'z vaqtida va to'liq bajarishiga turtki bermogda. Bu esa davlat va soliq to'lovchilar o'rtasidagi ishonchni kuchaytiradi.

Byudjet samaradorligi nuqtayi nazaridan olib qaralganda, raqamlashtirish bir qator ijobiy natijalarni yuzaga keltirmogda. Birinchidan, soliq tushumlarini yig'ish xarajatlarini kamaymogda, chunki ko'plab jarayonlar avtomatlashtirilgan. Ikkinchidan, soliq tushumlarini prognoz qilish aniqligi oshmogda, bu esa byudjet rejalashtirish sifatini yaxshilamogda. Uchinchidan, fiskal boshqaruvning shaffofligi kuchayib, davlat moliyasiga bog'lgan ishonch ortmogda.

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda raqamli soliq ma'muriyatchiligi ancha yuqori darajada rivojlangan. Ushbu davlatlarda sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar tahlili (big data) va avtomatik risklarni baholash tizimlari keng qo'llaniladi. Bu texnologiyalar soliq to'lovchilarning xatti-harakatlarini prognoz qilish va soliq tekshiruvlarini samarali yo'naltirish imkonini beradi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa raqamlashtirish jarayoni hali to'liq shakllanmagan. Asosiy muammolar sifatida raqamli infratuzilmaning yetarli emasligi, internet qamrovining cheklanganligi, texnik resurslar yetishmasligi va raqamli savodxonlik darajasining pastligi ko'rsatiladi. Bu omillar raqamli soliq tizimlarining to'liq samarali ishlashiga to'sqinlik qilmogda.

Tahlil jarayonida yana bir muhim natija shundan iboratki, raqamlashtirish korrupsion xavflarni kamaytirishga xizmat qiladi. Avtomatlashtirilgan tizimlar qaror qabul qilish jarayonini standartlashtiradi, inson omilini kamaytiradi va subyektiv yondashuvlarni cheklaydi. Natijada soliq tizimining adolatligi oshadi.

Shuningdek, raqamlashtirish davlat xizmatlarini ko'rsatish sifatini ham yaxshilamogda. Soliq to'lovchilar endilikda ko'plab xizmatlardan onlayn foydalanish imkoniyatiga ega bo'lib, bu vaqt va xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirgan.

Yana bir muhim natija sifatida fiskal rejalashtirish jarayonining aniqlashuvi qayd etiladi. Raqamli tizimlar real vaqt rejimida ma'lumotlar taqdim etgani sababli byudjet daromadlarini aniq prognoz qilish imkonini bermogda. Bu esa davlat xarajatlarni samarali rejalashtirishga yordam beradi.

Raqamlashtirishning iqtisodiy samarasi keng ko'lamli bo'lib, u nafaqat soliq tizimiga, balki butun iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadi. Raqamli soliq ma'muriyatchiligi investitsion muhitni yaxshilaydi, iqtisodiy shaffoflikni oshiradi va biznes yuritish uchun qulay sharoit yaratadi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish sharoitida soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish byudjet samaradorligini oshirishning eng muhim va hal qiluvchi omillaridan biridir. Raqamli texnologiyalar soliq tizimini yanada shaffof, tezkor, ishonchli va samarali qiladi. Bu esa davlat moliyasining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi hamda iqtisodiy o'sishning yangi bosqichini ta'minlaydi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Выводы и предложения). Raqamlashtirish sharoitida soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va byudjet samaradorligini oshirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan tahlillar natijasida bir qator muhim xulosalarga kelindi. Avvalo, soliq tizimining raqamli transformatsiyasi davlat moliyasini boshqarish sifatini tubdan o'zgartirayotgan asosiy omillardan biri ekanligi aniqlandi. Raqamli texnologiyalar soliq ma'muriyatchiligini yanada shaffof, tezkor va samarali tizimga aylantirib, inson omiliga bog'liq xatolarni sezilarli darajada kamaytirmogda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, elektron soliq tizimlarining joriy etilishi byudjet daromadlarining barqaror o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmogda. Soliq bazasining kengayishi, soliq intizomining oshishi va yashirin iqtisodiyot ulushining qisqarishi natijasida davlat byudjetiga tushumlar sezilarli darajada oshgan. Bu esa raqamlashtirishning fiskal samaradorlikni oshirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi.

Shuningdek, raqamlashtirish soliq to'lovchilar uchun ham, soliq organlari uchun ham sezilarli qulayliklar yaratgan. Elektron xizmatlar orqali vaqt tejallishi, ma'muriy yukning kamayishi va xizmatlar sifatining oshishi kuzatilgan. Bu esa davlat va fuqarolar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlashga xizmat qilmogda.

Bundan tashqari, tahlillar raqamli soliq tizimlari korrupsion xavflarni kamaytirishda ham muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi.

Avtomatlashtirilgan jarayonlar qaror qabul qilishda subyektivlikni kamaytirib, tizimning adolatligini oshirmoqda.

Umuman olganda, raqamlashtirish soliq ma'muriyatchiligi va byudjet tizimini modernizatsiya qilishda hal qiluvchi omil bo'lib, u iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Takliflar: Birinchidan, soliq ma'muriyatchiligi yanada takomillashtirish uchun raqamli infratuzilmani rivojlantirish zarur. Bunda barcha hududlarda yuqori tezlikdagi internet tarmog'ini kengaytirish va yagona integratsiyalashgan soliq platformasini mukammallashtirish muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, soliq organlarida sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili texnologiyalarini keng joriy etish lozim. Bu soliq risklarini aniqlash va prognozlash imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi.

Uchinchidan, soliq to'lovchilarning raqamli savodxonligini oshirish bo'yicha tizimli ishlar olib borish kerak. Aholi va tadbirkorlar uchun elektron soliq xizmatlaridan foydalanish bo'yicha o'quv dasturlari va treninglar tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, kiberxavfsizlikni kuchaytirish zarur. Soliq tizimlarida ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha zamonaviy texnologiyalarni joriy etish lozim.

Beshinchidan, yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish maqsadida elektron hisob-faktura va onlayn kassa tizimlarini to'liq qamrovda joriy etish tavsiya etiladi.

Oltinchidan, soliq ma'muriyatchiligi jarayonlarini doimiy ravishda monitoring qilish va baholash tizimini takomillashtirish kerak. Bu byudjet samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Yettinchidan, xalqaro tajribani o'rganish va ilg'or amaliyotlarni milliy tizimga moslashtirish muhimdir. OECD va boshqa rivojlangan davlatlar tajribasi asosida soliq tizimini modernizatsiya qilish maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, raqamlashtirish sharoitida soliq ma'muriyatchiligi takomillashtirish va byudjet samaradorligini oshirish kompleks yondashuvni talab etadi. Ushbu yo'nalishdagi islohotlar izchil amalga oshirilsa, davlat moliyasining barqarorligi va iqtisodiy rivojlanishning yuqori sur'atlari ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

1. OECD. Tax Administration 2024: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies. Paris: OECD Publishing, 2024.
2. OECD. Tax Administration Digitalisation Report. Paris, 2023.
3. World Bank. Digitalizing Tax Administration: Lessons from Global Experience. Washington, DC, 2022.
4. IMF. Revenue Administration: Digital Transformation and Fiscal Capacity. Washington, DC, 2023.
5. European Commission. VAT in the Digital Age Strategy. Brussels, 2023.
6. United Nations. Digital Government and Cybersecurity Report. UN DESA, 2024.
7. Deloitte. Blockchain in Taxation and Public Finance. Deloitte Insights, 2023.
8. PwC. Tax Administration in the Digital Era. PricewaterhouseCoopers Report, 2024.
9. World Bank. GovTech and Fiscal Management Modernization. Washington, DC, 2023.